

STAVEREN, DE NED. HERV. KERK

De tegenwoordige Ned. Herv. kerk van Staveren is nieuw gebouwd in 1861, op de plaats van het oude kerkgebouw. Van deze oude kerk zijn geen bijzonderheden bekend. Op oude afbeeldingen van Staveren valt waar te nemen, dat het een eenvoudige eenbeukige kerk is geweest met een forse vrijstaande toren met rijke bekroning aan de zuidzijde, ter plaatse van het tegenwoordige kerkhof aan die zijde. Deze toren zal ongetwijfeld mede als baken voor de scheepvaart hebben gediend.

In 1858 werden plannen gemaakt voor een "nieuw te stichten kerk en torentje". Bestek, tekeningen en begroting werden vervaardigd door J.A. Bokma, meester-timmerman en rolenmaker te Workum. Toen na een zware storm van 28 op 29 mei 1860 de westgevel van de oude kerk was ingestort, werd de uitvoering van het nieuwbouwplan versneld. In het aanvankelijke plan werden nog enkele wijzigingen c.q. bezuinigingen doorgevoerd en begin 1861 kon de aanbesteding plaatsvinden. De kerk werd gebouwd door T.J. De Jong, timmerman te Staveren. Het gebouw is gedeeltelijk op de oude fundamenten opgetrokken. Demontage en herplaatsing van het orgel werden uitgevoerd door N.A.G. Lohman te Groningen. Eind 1861 was de kerk gereed. De totale kosten hadden f 12.272,11 bedragen.

Het eenbeukige kerkgebouw is aan de westzijde voorzien van een klassicistische ingangspartij met driehoekig fronton. De dakruiter op de westzijde van de kerk is de enige toren die Staveren rijk is. Op het oostelijke uiteinde van het dak staat een windwijzer in de vorm van een zeemeermin.

Het interieur van de kerk valt op door een harmonieus en stijlvol samengaan van stemmigheid en soberheid. Enkele restanten uit de oude kerk zijn bewaard gebleven: de 17de eeuwse eikenhouten preekstoel met gekorniste panelen en gecanneleerde pilasters op gesneden dragers, 17de eeuwse houten outenefragmenten in de kerkeradenbanken, snijwerk in de voormalige burgemeestersbank tegen de noordmuur, de koperen kronen (vermoedelijk eind 18de eeuw) en het orgel. De kerk bevat onder de houten vloer nog veel oude grafzerken. In het westportaal bevindt zich een grote zerk met fraai beeldhouwwerk. Uit de afbeeldingen op deze zerk valt de relatie van het oude Staveren met handel en zeevaart af te lezen.

Al in de 16de eeuw had de kerk van Staveren een orgel. In 1521 wordt namelijk een organist Gerrit vermeld te Staveren. Het bestaande orgel is dan ook gebouwd ter vervanging van een ouder instrument. Het is een curieus orgel. In 1772 is het gemaakt door twee "huistimmerlieden", vader en zoon Wiebe Meyes en Meye Wiebes, van wie verder nooit meer iets is vernomen. In het snijwerk onder de zijtorens van het hoofdwerk zijn hun namen terug te vinden verder hun wapens en allerlei timmermansgereedschap. Onder de middentoren zijn o.a. een passer en een lineaal afgebeeld. In zijn "Dispositiën der merkwaardigste Kerk-orgelen" (uitgegeven in 1788) merkt N.A. Knock over deze beide orgelmakers op:

"Edog het heeft naderhand gebleken, dat deze knaapen misschien beter Timmerlieden dan Orgelmaakers geweest zijn; want toen het Orgel zou opgenomen worden, wierd het geheel ondeugend bevonden."

De tegenwoordige dispositie van het orgel verschilt nogal van de oorspronkelijke. Het instrument zal in de loop der tijd gewijzigd en verbeterd zijn, vermoedelijk ook in 1861 bij de opbouw in de nieuwe kerk door Lohman. De huidige dispositie, verdeeld over hoofdwerk en rugwerk, is als volgt:

hoofdwerk

Bourdon 16', Prestant 8', Holpijp 8', Violoncel 8', Octaaf 4', Roerfluit 4', Quintprestant 3', Octaaf 2', Mixtuur, Trompet 8' (bas/disc);

rugwerk

Holpijp 8', Viola 8' (disc), Salicet 4', Fluit d'Amour 4', Gemshoorn 2'.

Pedaal aangehangen / Klavierkoppel / Tremulant.

T.E. van Popta
1988

